

Aansluiting onderwijs en jeugdhulp: work in progress

Gemeenten en samenwerkingsverbanden geven de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp steeds meer vorm. Tegelijkertijd ervaart vrijwel iedereen knelpunten, heerst er ontevredenheid en is er op tal van punten verbetering gewenst. Goede voorbeelden geven inzicht in kansen voor versterking van de aansluiting onderwijs en jeugdhulp.

Tekst: Marjolein Bomhof en Miriam Walraven

Binnen het onderwijs heerst nog steeds ontevredenheid over de samenwerking met de jeugdhulp. 53 procent van de intern begeleiders in het basisonderwijs zegt dat de wachttijden voor jeugdhulp lang zijn. 42 procent vindt dat er onvoldoende terugkoppeling is vanuit de jeugdhulp.

38 procent zegt dat het onduidelijk is bij wie de casusregie is belegd (Ledoux, Smeets & Weijers, 2019). De percentages van ontevredenheid onder zorg- en ondersteuningscoördinatoren in het voortgezet onderwijs zijn nog hoger.

Onderwijs en jeugdhulp vinden elkaar in de vraag welke ondersteuning nodig is om jongeren optimaal te laten ontwikkelen. Om een passende plek te geven aan kinderen die wat meer aandacht of zorg nodig hebben, is samenwerking tussen onderwijs en zorg essentieel (Peeters, 2018). Desondanks is samenwerking niet vanzelfsprekend, zoals ook blijkt uit de bovenstaande cijfers. Om een beter beeld te krijgen van de samenwerking tussen de twee sectoren, is de 'Landelijke inventarisatie aansluiting onderwijs en jeugdhulp' uitgevoerd (Van der Grinten et al, 2018).

In dit artikel geven we een beeld van de uitkomsten van het onderzoek en eindigen we met praktische voorbeelden van hoe de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp versterkt kan worden. Het onderzoek geeft een beeld van de stand van het land anno 2018. Aan directeuren van samenwerkingsverbanden voor primair en voortgezet onderwijs en beleidsmedewerkers van gemeenten is in een vragenlijst gevraagd hoe zij de aansluiting ervaren.

Aansluiting onderwijs en jeugdhulp is in opbouw

Zowel het onderwijs als de jeugdhulp waren de laatste jaren onderhevig aan grote veranderingen, door de invoering van passend onderwijs en de decentralisatie van de jeugdzorg naar gemeenten. Het tempo waarin gemeenten en samenwerkingsverbanden (svvv's) sindsdien de aansluiting onderwijs en

Figuur 1: Samenwerkingsmodellen onderwijs en jeugdhulp (Van der Grinten et al, 2018).

jeugdhulp vormgeven, verschilt. Het merendeel is op weg om de aansluiting tot stand te brengen. Ongeveer de helft zit in de opbouwfase en ongeveer een kwart is bezig met verankering van de samenwerking. Maar lang niet iedereen is zover. Een kwart tot een derde van de gemeenten en swv's verkeert nog in de oriëntatie- of startfase. Opvallend is dat gemeenten hierover iets optimistischer zijn dan swv's (Van der Grinten et al., 2018).

Wisselende tevredenheid

De samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp neemt verschillende vormen aan, weergegeven in de vier modellen hierboven (figuur 1). Het ketenmodel en het netwerkmodel komen het meest voor.

De eerste opbrengsten zijn ondertussen zichtbaar. Zo geven swv's en gemeenten aan dat de aansluiting in hun regio leidt tot:

- minder thuiszitters;
- thuis nabije hulp en ondersteuning;
- maatwerk voor leerlingen;
- minder leerplichtvrijstellingen;
- tevreden ouders.

Echter, een op de drie swv's en een op de vier gemeenten zijn nog ontevreden over de aansluiting. Ook ervaren bijna alle gemeenten en swv's knelpunten (Van der Grinten et al, 2018). Signalen dat er knelpunten zijn, zien we ook in andere onderzoeken. De Kinderombudsman stuurde onlangs een brief naar de minister waarin zij signaleert dat kinderen, in het bijzonder kinderen met een multi-problematiek, onvoldoende ondersteuning krijgen en tussen wal en schip dreigen te vallen (Kalverboer, 2019). Daarnaast zijn er nog steeds thuiszitters en stijgt het aantal thuiszitters (hoewel dit ook kan

komen door een verbeterde registratie) (Kamerbrief voortijdig schoolverlaten, 2019).

Uit de eerste evaluatie van de Jeugdwet (Friele et al, 2018) blijkt dan ook dat er stappen zijn gezet in de jeugdhulp, maar dat de ondersteuning langzaam op gang komt, er onvoldoende samenwerking tussen zorgpartners is en onvoldoende ruimte voor professionals bestaat. Tegelijk staat er enorme financiële druk op de jeugdzorg en ervaren veel gemeenten financiële tekorten (Peeters et al, 2018). In de evaluatie passend onderwijs zien we dat niet alle leraren zich deskundig voelen om zorgleerlingen te signaleren en te ondersteunen, en er grote behoefte is aan meer (boven)schools aanbod op het grensvlak tussen onderwijs en zorg (Ledoux, 2017; Ledoux & Waslander, 2019).

Werkzame factoren in beeld

Hoe kunnen onderwijs en jeugdhulp, gezien deze knelpunten, de aansluiting versterken? In de landelijke inventarisatie (Van der Grinten et al., 2018) is een aantal werkzame factoren geïdentificeerd:

- gedeelde visie: een gedeeld urgentiegevoel en consensus over de visie;
- vertrouwen: korte lijnen en persoonlijk contact;
- goede randvoorwaarden: onder meer voldoende tijd, deskundigheid en mandaat om samen te werken;
- sturing: een goede taakverdeling en helderheid over wie de trekker is;
- borging in beleid en bestuur: het beleid ondersteunt de praktijk.

Naarmate deze factoren meer aanwezig zijn, ervaren de gemeenten en samenwerkingsverbanden dat de aansluiting

Werkzame factoren, borging en model	Acties
1) Gedeelde visie	<ul style="list-style-type: none"> – Zorg voor een gedeeld gevoel van urgentie. – Werk aan gezamenlijke visie en doelen. – Zorg dat er consensus is over de aanpak. – Zorg ervoor dat partijen weten wat zij van elkaar kunnen verwachten.
2) Onderling vertrouwen	<ul style="list-style-type: none"> – Zorg ervoor dat partijen elkaar inzicht geven in hun werkwijze. – Zorg ervoor dat partijen zich aan onderlinge afspraken houden. – Stimuleer dat partijen vertrouwen in elkaars deskundigheid krijgen. – Zorg ervoor dat partijen hun taken goed uitvoeren. – Investeer in persoonlijke contact tussen de partijen.
3) Randvoorwaarden	<ul style="list-style-type: none"> – Zorg ervoor dat partijen voldoende tijd hebben om samen te werken. – Stimuleer dat partijen elkaars werkveld leren kennen. – Stimuleer dat partijen gebruikmaken van elkaars deskundigheid. – Zorg voor goede communicatie tussen partijen. – Neem afstemming op in taak- en functieomschrijvingen.
4) Sturing op samenwerking	<ul style="list-style-type: none"> – Zorg voor een heldere taakverdeling tussen partijen. – Zorg ervoor dat partijen actief bijdragen aan de samenwerking. – Leg afspraken tussen partijen vast. – Stimuleer dat men elkaar aanspreekt op het nakomen van afspraken.
5) Borging in beleid en bestuur	<ul style="list-style-type: none"> – Formuleer gezamenlijke doelstellingen voor de aansluiting. – Maak heldere afspraken over onderwijszorgarrangementen, aanpak van thuiszitters en toegang tot gespecialiseerde jeugdhulp. – Monitor de activiteiten en het behalen van doelstellingen. – Stel het beleid bij op basis van monitoring en evaluatie.
6) Model	<ul style="list-style-type: none"> – Reflecteer op de wijze waarop de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp wordt vormgegeven. – Bedenk daarbij dat het netwerkmodel en het integrale model hoger scoren op werkzame factoren, borging en ervaren meerwaarde dan het schottenmodel en het ketenmodel.

Figuur 2: Mogelijke acties ter verbetering van de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp.

onderwijs en jeugdhulp meer oplevert en zijn zij meer tevreden over de aansluiting. In figuur 2 zijn deze werkzame factoren vertaald in acties.

Van werkzame factoren naar de praktijk

Samenwerkingsverbanden en gemeenten hebben ook goede voorbeelden rondom de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp meegegeven aan de onderzoekers (Van der Grinten et al., 2018). Hieronder geven we een aantal goede voorbeelden weer, waar we de betreffende werkzame factoren tussen haakjes bij hebben gezet.

Ontmoeting

In één gemeente zijn medewerkers uit het zorgteam van scholen en uit wijkteams uitgenodigd voor netwerkklanches (vertrouwen en randvoorwaarden). Het doel was om elkaar makkelijker te vinden, ervaringen te delen en op de hoogte te raken van ontwikkelingen in elkaars werkgebied. In een andere regio heeft de jeugdzorg agressieregulatietraining op scholen gegeven aan leraren (vertrouwen en randvoorwaarden). Zo kwamen scholen en jeugdzorg met elkaar in contact en werd de deskundigheid van leraren bevorderd.

Inzicht in elkaars werkwijze

Er wordt in één regio benoemd dat sommige leraren nog weinig zicht hebben op wat er voor zorg mogelijk is vanuit de

jeugdgezondheidszorg en jeugdhulp, en welke doelen centraal staan in bepaalde zorgtrajecten (consensus). Om deze reden zijn de vragen en zorgen van scholen per wijk gebundeld en aan het betreffende wijkteam voorgelegd. Het doel is dat scholen en wijkteams meer inzicht krijgen in elkaars werkwijze en realistische verwachtingen vormen van elkaar.

Meer ruimte voor samenwerking en ondersteuning

Om te zorgen dat er op school voldoende tijd is voor samenwerking met jeugdhulp, is er in een ander voorbeeld gekeken naar de administratielast van leraren en zorgteams op scholen (randvoorwaarden). Er waren grote verschillen tussen leraren, intern begeleiders en zorgcoördinatoren in hoe uitgebreid zij informatie over leerlingen registreerden en hoe uitgebreid hun aanvragen voor arrangementen en toelaatbaarheidsverklaringen geschreven waren. Door dit samen onder de loep te nemen, krijgen leraren, ib'ers en zorgcoördinatoren meer inzicht in welke informatie echt relevant is en waar de informatie voor dient. Het doel is om minder tijd aan administratie te besteden en meer tijd aan inhoudelijke afstemming en ondersteuning voor leerlingen.

Duidelijke afspraken en taakverdeling

Een ander voorbeeld is dat er per school afspraken zijn gemaakt met jeugdhulp en leerplichtfunctionarissen over wie de vaste contactpersoon voor de school is (vertrouwen en

sturing). Ook zijn er vanuit het swv onafhankelijke voorzitters beschikbaar die overlegbijeenkomsten kunnen leiden tussen de scholen, jeugdhulp, leerplichtambtenaren, ouders en leerlingen.

In een andere regio houden ze vergelijkbare overleggen, maar dan over thuiszitters (vertrouwen, sturing, borging in beleid). Beleidsmedewerkers van de gemeente en schoolbesturen haaken regelmatig aan om te leren van de casussen en hiermee aanpassingen door te voeren in het beleid. Bij beide voorbeelden is het doel om integrale en snelle inzet van onderwijs en jeugdhulp mogelijk te maken.

‘Op sommige scholen komt een jeugdhulpmedewerker wekelijks op een vast tijdstip langs’

Jeugdhulp in de school

Op sommige scholen komt een jeugdhulpmedewerker, vaak uit het wijkteam, wekelijks op een vast tijdstip langs (vertrouwen). Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van een spreekuur. Het verschilt per school wat voor rol een dergelijke jeugdhulpmedewerker heeft. In het ene voorbeeld richt deze medewerker zich vooral op het ondersteunen van leraren, in een ander voorbeeld begeleidt de medewerker ook zelf leerlingen. Het doel is om snel en thuisnabij maatwerk te geven en in te zetten op preventie.

Onderwijszorgarrangementen

Ten slotte zijn er in veel regio's onderwijszorgarrangementen opgezet (vertrouwen, sturing). Onderwijszorgarrangementen hebben vaak een integraal budget, waarbij financiële middelen vanuit onderwijs en jeugdhulp zijn gebundeld. Ook is er vaak sprake van een of twee vaste zorgaanbieders die in de school met leerlingen werken en waarmee duidelijke afspraken over de taakverdeling zijn gemaakt. In sommige voorbeelden zijn specifieke doelgroepen benoemd, zoals onderwijszorgarrangementen voor leerlingen op het autistisch spectrum, voor thuiszitters en voor leerlingen met trauma- en/of hechtings-

problematiek. Dit zijn vso-, so- en sbo-scholen, maar ook reguliere scholen voor basis- en voortgezet onderwijs die relatief veel zorgleerlingen hebben. Het doel is om snel, thuisnabij, kostenefficiënt en integraal maatwerk te geven aan leerlingen.

Dit was een selectie uit de goede voorbeelden uit het onderzoek. Meer informatie over de landelijke inventarisatie van de aansluiting onderwijs en jeugdhulp is te vinden op de website van onderzoeksbureau Oberon: tinyurl.com/onderwijsjeugdhulpoberon.

Literatuur

- Friele, R.D. et al. (2018). *Eerste evaluatie Jeugdwet: Na de transitie nu de transformatie*. Den Haag: ZonMw.
- Kalverboer, M. (2019). *De Kinderombudsman: Zorgen over integrale aanpak voor hulp aan kwetsbare kinderen en jongeren*.
- Ledoux, G. (2017). *Voortgangsrapportages evaluatie passend onderwijs deel 3: Wat betekent passend onderwijs tot nu toe voor leraren en ouders?*
- Ledoux, G. & Waslander, S. (2019). *Voortgangsrapportages evaluatie passend onderwijs deel 5: Tussenstand*.
- Ledoux, G., Smeets, E. & Weijers, D. (2019). *Monitor Scholen: passend onderwijs in het primair, voortgezet en speciaal onderwijs*.
- Peeters, C., Batterink, M., Schumacher, G. & Tazelaar, P. (2019). *Benchmarkanalyse uitgaven jeugdhulp in 26 gemeenten: Leren van overeenkomsten en verschillen in beleid en uitvoering jeugdhulp*. Barneveld: Significant.
- Peeters, R. & Zunderdorp, M. (2018). *Met andere ogen: advies voor versnelling en bestendiging van de samenwerking onderwijs-zorg-jeugd*.
- Tweede Kamerbrief (2019). *Voortijdig schoolverlaten*. 26695, nr. 123.
- Van der Grinten, M., Walraven, M., Kooij, D. & Bomhof, M. (2018). *Landelijke inventarisatie jeugdhulp en onderwijs*. Utrecht: Oberon.

In de materialenbank op www.lbbo.nl vind je onder meer het volgende artikel over de gevolgen van de transitie van de jeugdzorg:

- Column Sanseveria Te voorzichtig (januari 2017)

TIP

Marjolein Bomhof doet namens onderzoeksbureau Oberon regelmatig onderzoek naar het onderwijs- en ondersteuningsaanbod voor (zorg)leerlingen. Zo voerde ze de landelijke inventarisatie onderwijs en jeugdhulp uit, maar ook deelstudies van de evaluatie passend onderwijs.

AUTEUR

Miriam Walraven is senior projectleider bij Oberon, waar ze projecten coördineert en uitvoert over passend onderwijs en de aansluiting met de jeugdhulp. Zij is nauw betrokken bij de landelijke meerjarige evaluatie van passend onderwijs.

AUTEUR